

PSIXOLOGIK REFLEKSIYA VA KASBIY IDENTIFIKATSIYA
O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

O'risheva Pokiza G'anisher qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
o'qituvchi
pokizaorisheva@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada psixologik refleksiya va kasbiy identifikatsiya tushunchalarining mazmuni, ularning o'zaro bog'liqligi hamda bo'lajak mutaxassis shaxsiyatini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, refleksiv qobiliyatlar shaxsning o'zini anglashi va kasbiy "Men"ini shakllantirishiga xizmat qiladi. Kasbiy identifikatsiya esa, o'z navbatida, insonning kasbiy motivatsiyasi, mas'uliyati va rivojlanishga bo'lgan intilishini kuchaytiradi. Psixologik tayyorgarlik jarayonida ushbu ikki omilni uyg'un holda rivojlantirish samarali natija beradi.

Kalit so'zlar: psixologik refleksiya, kasbiy identifikatsiya, shaxsiy o'sish, kasbiy rivojlanish, refleksiv qobiliyat, motivatsiya, bo'lajak mutaxassis.

Аннотация. В данной статье анализируется содержание понятий психологическая рефлексия и профессиональная идентичность, их взаимообусловленность, а также роль в формировании личности будущего специалиста. Согласно результатам исследования, рефлексивные способности служат самосознанию личности и формированию профессионального «Я». Профессиональная идентификация, в свою очередь, усиливает профессиональную мотивацию, ответственность и стремление человека к развитию. Гармоничное развитие этих двух факторов в процессе психологической подготовки дает эффективный результат.

Ключевые слова: психологическая рефлексия, профессиональная идентификация, личностный рост, профессиональное развитие, рефлексивная способность, мотивация, будущий специалист.

Abstract. This article analyzes the content of the concepts of psychological reflection and professional identification, their interrelationships, and their role in the formation of the personality of a future specialist. According to the results of the study, reflexive abilities serve to enhance a person's self-awareness and the formation of his professional "I". Professional identification, in turn, strengthens a person's professional motivation, responsibility, and desire for development. The

harmonious development of these two factors in the process of psychological preparation gives effective results.

Key words: *psychological reflection, professional identification, personal growth, professional development, reflexive abilities, motivation, future specialist.*

Zamonaviy jamiyatda inson shaxsining kasbiy shakllanishi va rivojlanishiga bo'lgan talablar tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, psixologik sohada faoliyat yurituvchi mutaxassislarning o'z kasbiga bo'lgan munosabati, ichki motivatsiyasi va reflektiv tafakkuri ularning professional yetukligining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, psixologik refleksiya va kasbiy identifikatsiya tushunchalari bugungi kunda psixologik tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Psixologik refleksiya – bu shaxsning o'z fikr-mulohazalari, his-tuyg'ulari, harakatlari va qarorlarini anglash, tahlil qilish va baholash jarayonidir. Bu jarayon orqali inson nafaqat o'zini, balki atrof-muhitdagi ijtimoiy-psixologik holatlarni ham chuqurroq anglaydi. Kasbiy identifikatsiya esa shaxsning o'zini muayyan kasb vakili sifatida qabul qilishi, kasbiy rolga moslashuvi va bu rol bilan o'zini ichki jihatdan uyg'unlashtirish jarayonidir.

Mazkur ilmiy ishda psixologik refleksiya va kasbiy identifikatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash, ularning bir-biriga ta'siri va integratsiyalashgan holda shaxsiy va kasbiy rivojlanishga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, aynan psixologik refleksiyaga ega bo'lgan shaxslar o'z kasbiga ongli yondashib, kasbiy identifikatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshiradilar.

Psixologik refleksiya — bu insonning o'ziga, o'z fikrlari, his-tuyg'ulari, qarashlari va xulq-atvoriga ongli ravishda nazar tashlashi, ularni tahlil qilishi va baholashi jarayonidir. Qisqacha aytganda, bu — o'zini anglash va tushunish qobiliyati.

Psixologik refleksiyaning asosiy jihatlari:

1. O'z-o'zini kuzatish - inson o'z xulq-atvori va ichki holatlarini kuzatadi.
2. Tahlil qilish - qanday fikr yoki his-tuyg'u qaysi vaziyatda paydo bo'lganini anglashga harakat qiladi.
3. O'zini baholash - inson o'z harakati, fikri yoki qarorini to'g'ri yoki noto'g'riligini baholaydi.
4. O'zini rivojlantirishga intilish - o'z ustida ishlash va o'zini takomillashtirishga qaratilgan harakat.

Masalan: Talaba muvaffaqiyatsiz imtihon topshirsa va shundan so'ng o'z xatolarini tahlil qilib, keyingi safar qanday tayyorgarlik ko'rishi kerakligini anglasa - bu psixologik refleksiya hisoblanadi.

Psixologik refleksiya shaxsiy o'sish, muammolarni hal qilish va kasbiy rivojlanishda juda muhim hisoblanadi. Xususan, psixologlar, o'qituvchilar, rahbarlar uchun bu ko'nikma juda muhim, chunki ular boshqalar bilan ishlash jarayonida o'z his-tuyg'ulari va fikrlarini nazorat qila olishi kerak.

Kasbiy identifikatsiya - bu insonning o'ziga muayyan kasb va rolni nisbat berish, ya'ni o'zini muayyan kasb vakillaridan deb his qilish va qabul qilish jarayonidir.

Oddiy qilib aytganda: Kasbiy identifikatsiya - bu insonning: "Men — o'qituvchiman", "Men — psixologman", "Men — shifokorman" degan ichki hissi, shu kasb bilan o'zini tenglashtirishi.

Kasbiy identifikatsiyaning asosiy tarkibiy qismlari:

1. Kasbga shaxsiy qiziqish - inson ushbu kasbni ma'nan qabul qiladi, unga qiziqadi.
2. O'zini shu kasbga tegishli deb bilish - "men aynan shu kasbga mosman" degan his.
3. Kasbiy maqsadlar bilan uyg'unlik - inson o'z kelajagini shu kasb orqali ko'radi.
4. Kasbning ijtimoiy ahamiyatini anglash - odam bu kasb jamiyat uchun qanchalik muhim ekanini his qiladi.

Masalan, bo'lajak psixolog o'qish davomida o'zini nafaqat talabadek, balki keyingi hayotini ham psixolog sifatida ko'ra boshlasa, bolalarga yordam berish, maslahat berishni o'zining vazifasi deb qabul qilsa - bu kasbiy identifikatsiya shakllanayotganini anglatadi.

Kasbiy identifikatsiya yuqori bo'lgan odam:

- o'z kasbiga sodiq bo'ladi,
- faol va mas'uliyatli ishlaydi,
- ichki motivatsiyasi kuchli bo'ladi,
- professional rivojlanishga intiluvchan bo'ladi.

Psixologik refleksiya insonning o'zi, his-tuyg'ulari, qarorlari va harakatlarini tahlil qilish qobiliyati bo'lsa, kasbiy identifikatsiya — shaxsning o'zini muayyan kasb vakili deb qabul qilishi, shu kasbga munosabati va o'zini unga tegishli deb bilish jarayonidir.

Bu ikki tushuncha bir-biriga yaqindan bog'liq, chunki:

1. Psixologik refleksiya — kasbiy identifikatsiyaning asosi. Agar shaxs o'z qobiliyatlarini, qiziqishlarini va kasbiy maqsadlarini yaxshi anglab tahlil qilsa, u holda kasb tanlash hamda o'zi tanlagan kasbga bo'lgan munosabatini shakllantirish oson kechadi. Misol uchun talaba o'zini kuzatib, "Menda tinglash qobiliyati bor, boshqalarga yordam berishni yaxshi ko'raman" deb anglab yetsa, u psixologlikka yaqinlashadi va o'zini shu kasbda tasavvur qila boshlaydi.

2. Refleksiya kasbiy o'z-o'zini rivojlantirishga turtki beradi. Psixologik refleksiya orqali inson o'z kasbiy kamchiliklarini anglaydi, ular ustida ishlaydi, shu bilan birga kasbiy rolini mustahkamlaydi. Bu jarayon kasbiy identifikatsiyani chuqurlashtiradi.

3. Kasbiy identifikatsiya refleksiyani faollashtiradi. Inson o'zini muayyan kasbga tegishli deb his qilganda, u o'z xatti-harakatlarini shu kasb talablariga moslashtirishga intiladi. Bu esa refleksiv fikrlashni doimiy ravishda ishga soladi.

Demak, psixologik refleksiya va kasbiy identifikatsiya o'zaro kuchaytiruvchi jarayonlar hisoblanadi. Refleksiya orqali shaxs o'z kasbiy "Men"ini topadi va mustahkamlaydi, kasbiy identifikatsiya esa shaxsni yanada chuqurroq o'zi ustida ishlashga undaydi.

Psixologik refleksiya va kasbiy identifikatsiyani kuchaytirish uchun quyidagi tavsiyalarni keltiramiz:

1. Psixologiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarda refleksiv qobiliyatlarni rivojlantirish maqsadida maxsus mashg'ulotlar, psixologik treninglar va o'zini anglashga qaratilgan tahlil mashqlari tashkil etish lozim.

2. Kasbiy identifikatsiyani erta bosqichda shakllantirish uchun ta'lim dasturlariga "O'zini anglash", "Kasbiy rollarni tadqiq qilish" kabi fanlar yoki modullarni kiritish maqsadga muvofiq.

3. Amaliyot jarayonlarida talabalarning o'z tajribalari ustida fikr yuritishiga sharoit yaratish, ya'ni amaliyotdan so'ng refleksiv yozuvlar, kuzatuvlar asosida tahlil qilishni rag'batlantirish.

4. O'qituvchi va murabbiylar refleksiv savollar orqali talabalarda kasbiy ongni shakllantirishga yordam berishi, ularni mustaqil fikrlash va o'z kasbiy rivojlanish yo'lini anglashga undashi kerak.

Xulosa qilsak, psixologik refleksiya shaxsning kasbiy identifikatsiyasi shakllanishida muhim o'rin tutadi. Refleksiv qobiliyat yuqori bo'lgan shaxslar o'z qobiliyatlari, qiziqishlari va maqsadlarini yaxshiroq anglaydilar, bu esa ularga o'z kasbiy yo'nalishini to'g'ri tanlash va uni anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, kasbiy identifikatsiya mustahkam bo'lgan shaxslarda refleksiv yondashuv ham faol bo'ladi. Demak, bu ikki jarayon o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Karimova R.A. Psixologiyadan qisqacha izohli lug‘at. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2014.
2. Sharipova N.M. Kasbiy psixologiya asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019.
3. Raxmonov I.N. Shaxs va faoliyat psixologiyasi. – Toshkent: “Ilm ziyo”, 2017.
4. Фельдштейн Д.И. Психологическое сопровождение профессионального становления личности. – Москва: Академия, 2011.
5. Кричевский Р.Л., Дяченко М.И. Психология профессионального самоопределения. – Москва: Педагогика, 2003.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. – Москва: Знание, 1996.
7. Юнг К.Г. Структура психики и процессы самосознания. – Санкт-Петербург: Ювента, 2013.
8. То‘xtasinov Q. Pedagogik psixologiya, kasbiy shakllanish va motivatsiya. – Toshkent, 2016.